

І. ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ (СТАРТАПІВ, НАУКОВИХ, ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПАРКІВ ТА ІНШИХ)

Андрощук Геннадій Олександрович,
*канд. екон. наук, доцент, зав. лабораторією
правового забезпечення розвитку науки і технологій
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,
консультант Комітету Верховної Ради України
з питань науки і освіти*

НАЦІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА: АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В сучасному світі інновації розглядаються як найважливіший каталізатор довгострокового економічного розвитку. Основою розвитку інноваційної економіки є інтелектуальна власність (ІВ). Дослідження особливостей системи державного управління ІВ в цих умовах, для визначення оптимальних шляхів інтеграції України у міжнародний ринок інтелектуальної праці, формування національної інноваційної системи (НІС) є важливою науково-практичною проблемою. Практичний аспект формування НІС вимагає, з одного боку, державного управління й координації дій усіх її суб'єктів, з іншого – самостійних зусиль усіх суб'єктів, зацікавлених у реалізації інновацій, створенні умов, що сприяють інноваційному процесу та впровадженню досягнень науки і технологій в українську економіку. У змістовному аспекті НІС є сукупністю державної інноваційної політики, суб'єктів інноваційної діяльності, інноваційної інфраструктури, інноваційних процесів і ресурсів. У процесі формування НІС всі елементи перебувають у тісній функціональній взаємозалежності. Відомий англійський економіст К. Фрімен зазначав, що НІС є в кожній країні, але в «деяких країнах ці системи ефективні, а в деяких

– ні. В одних країнах вони тільки зароджуються, в інших їх майже немає, але вони існують скрізь» [1]. Такий підхід є логічним, оскільки елементи НІС, у тому чи іншому вигляді, присутні у всіх країнах. Для того щоб система працювала ефективно, необхідні міцні й стійкі зв'язки між усіма її складовими. Саме міцність цих зв'язків і злагодженість усього механізму й формують характеристику НІС.

В Національній доповіді «Інноваційна Україна 2020», зокрема, констатується: «відсутність в Україні зацікавленості в інноваційному розвитку на політичному рівні, гальмування підтримки інноваційної діяльності, а то і пряма протидія їй основних міністерств в умовах, коли оточення України інтенсивно розвиває науково-технічну сферу (насамперед держави – члени ЄС), вимагає аналізу соціальних та економічних причин такого становища. Основна причина невиконання законодавства у сфері науки та інновацій в Україні, складнощі його розроблення та ухвалення пов'язані з тим, що нормативно-правові акти ухвалюються за відсутності інноваційної спрямованої економічної стратегії України» [2, с. 239].

Результати досліджень підтверджують дві гіпотези: охорона ІВ стимулює як передачу технологій, так і внутрішні інновації. В цілому 1 % посилення патентних прав приводить до 2 % зростання припливу ІІІ та імпорту. Це активізує передачу технологій. Позитивний зв'язок між розвитком НІС, ІВ та зростанням передачі технологій особливо видно у високотехнологічних галузях, пов'язаних з виробництвом фармацевтичних препаратів, хімікатів, аерокосмічними дослідженнями і наданням комп'ютерних послуг. Водночас результати емпіричного аналізу даних за 30 річний період показують, що позитивний і істотний вплив на інновації забезпечується не тільки охороною ІВ, але і вкладеними в цей період інвестиціями в НДДКР [3]. Кількість інвестицій в інноваційні компанії в 2016 р. зросла на 32 %. Українські компанії залучили понад 400 млн. доларів [4]. Інновації найчастіше з'являються там, де забезпечена належна охорона ІВ. Всесвітній центр інтелектуальної власності (GIPC) недавно оприлюднив щорічну оцінку міцності правової охорони ІВ в 30 країнах, на які припадає близько 80% глобального ВВП. Зіставлення показників охорони ІВ (GIPC) з показниками інноваційного розвитку

(Bloomberg.com) показує чітку кореляцію між поширенням інновацій та захистом прав ІВ Рівень кореляції між двома серіями показників (0.86) підтверджує незаперечний взаємозв'язок між захистом ІВ і стимулюванням інноваційної діяльності [5].

Аналіз доповіді «Глобальний інноваційний індекс» (ГІІ) 2017 р. дає можливість оцінити фактори, що впливають на інноваційну діяльність [6]. Рейтинг ГІІ 2017 р. є середнім двох субіндексів. Субіндекс інноваційних витрат (Innovation Input) дозволяє оцінювати елементи національної економіки, в яких протікають інноваційні процеси, в розбивці за п'ятьма основними групами: (1) інститути; (2) людський капітал і дослідження; (3) інфраструктура; (4) рівень розвитку ринку; і (5) рівень розвитку бізнесу. Субіндекс інноваційних результатів (Innovation Output). відображає фактичні результати таких зусиль в розбивці по двох основних групах: (6) результати в галузі знань і техніки; і (7) результати творчої діяльності. Підсумковий Індекс – це співвідношення витрат й ефекту, що дозволяє об'єктивно оцінити ефективність зусиль з розвитку інновацій у тій або іншій країні. ГІІ представляє собою сукупні дані про результативність інноваційної діяльності з 127 країн і економік світу, на які припадає 92,5 % від населення планети і 97,6 % від світового ВВП. У ньому розглядається 81 показник розвитку інновацій в найширшому їх розумінні – від стану інфраструктури до ситуації в політичному середовищі, бізнесі та освіті.

Лідери і аутсайтери рейтингу. Найвищий інноваційний індекс визначено за Швейцарією. За нею йдуть Швеція, Голландія, США і Великобританія. До першої десятки також увійшли Данія, Сінгапур, Фінляндія, Німеччина та Ірландія. Лідер ряду ІКТ-рейтингів – Південна Корея – на 11 місці. З найближчих наших сусідів найкращий результат у Естонії – 25 місце. Латвія розташувалася на 33 рядку, Литва – на 40. За Росією в списку опинилися **Україна (50 місце)**, Молдова (54), Вірменія (59), Грузія (68), Казахстан (78), Азербайджан (82), Білорусь (88), Таджикистан (94), Киргизія (95). Гірше за всіх з інноваціями з досліджених країн справи йдуть в Ємені (127 місце). У розділ «Лідери інновацій» за регіонами (серед країн з рівнем доходу нижче середнього) потрапили три країни: В'єтнам,

Україна і Монголія.

Україна в Глобальному інноваційному індексі – 2017. Україна зайняла 50-е місце з 127 країн світу, піднявшись на шість рядків порівнянні з 2016 р. Сусідами України по рейтингу є Чорногорія, Катар, Таїланд і Монголія. З межуючих з Україною країн кращий показник – у Словаччини (34 місце). Польща – 38-е, Угорщина – 39-е, Румунія – 42-е, Російська Федерація – 45-е. Молдова – на 54-му місці, Білорусь – 88-е. З пострадянських країн найкращий показник – у Естонії, яка посіла 25-е місце. Серед європейських країн Україна зайняла 33-ю позицію. Сильними індикаторами для України є «Коефіцієнт ефективності інновацій» (11), «Людський капітал і дослідження» (41), «Освіта» (30), співвідношення студент-вчитель (2), За індексом «Знання та технологічні результати» Україна займає 32 місце, показниками «Створення знань» – 16, «Патенти» – 18, «Патентні заявки РСТ» – 37, «Корисні моделі» – 1. Зазначимо, щодо трьох останніх показників, то тут нема чим пишатись. Кількість заявок на корисні моделі в Україні у 2,3 рази перевищує кількість заявок на винаходи, а кількість виданих патентів на корисні моделі у 3,2 рази перевищує кількість виданих патентів на винаходи. Адже відомо, що патент на корисну модель видається без проведення експертизи по суті. Частка корисних моделей становить 72,5 % у загальній кількості поданих заявок на винаходи і корисні моделі. До того ж протягом року майже 75% патентів національних власників втрачає чинність через несплату зборів за підтримання чинності патентів на винаходи і корисні моделі. Індекс інноваційної ефективності характеризує створення сприятливих умов для інноваційної результативності. За цим показником у 2017 р. Україна на 11 місці, що на одну позицію вище, ніж у 2016 р. Це свідчить про зростання ефективності інноваційної діяльності в країні.

З аналізу доповіді BOIB World Intellectual Property Report Breakthrough Innovation and Economic Growth [7] можна зробити висновок, що Україна входить до 20 країн-лідерів за кількістю патентів у сфері революційних технологічних інновацій: 3-D друку (11 місце) і робототехніки (17 місце).

Вплив знань. «Витрати на комп'ютерні програми» (6.), «Творчі

результати (49), «Торгові марки (12), «Промислові зразки (11), Кількість працюючих жінок з вищою освітою (3), «Платежі за інтелектуальну власність (46), «Дослідницький талант (42). Найбільш слабкими показниками для України є: «Політичне середовище» (122), «Політична стабільність та безпека» (124), «Інститути» (101); «Інфраструктура» (90); «Стан розробки кластерів» (114) «Створення ІКТ та бізнес-моделі» (112). Щодо останнього показника, то тут також виникає питання. Адже за підрахунками аудиторської компанії – Pricewaterhouse Coopers, Україна входить до ТОП-20 найбільших експортерів ІТ-послуг в світі. Понад 70% експорту ІТ-послуг України становить розробка програмного забезпечення на замовлення.

В рамках ГП аналітики розподіляють країни на три сегменти – лідери, успішні і країни-аутсайдери – в залежності від розміру ВВП на душу населення при оцінці впливу на нього інноваційних ринків. Україна знаходиться в ближче до центру кривої в сегменті «процвітаючих» ефективних інноваторів

Висновки. За Глобальним індексом інновацій Україна досягла поставленого урядом завдання – 50 місце. Але при цьому низькими є показники інституціонального розвитку (101 місце як і у минулому році) та розвитку інфраструктури (90 місце) у зв'язку з політичною нестабільністю і непослідовністю проведення реформ. Законодавча база та методи державної підтримки інноваційного розвитку залишаються недосконалими. Україна, маючи досить високий рівень досліджень і розробок та патентної активності, має низькі позиції за рівнем комерціалізації та захисту об'єктів інтелектуальної власності. Високий рівень досліджень і розробок та патентної активності є необхідною, але не достатньою умовою розвитку інноваційної економіки країни. Для перетворення науково-технічних досягнень в конкурентний науково-технічний продукт потрібен розвиток всієї інфраструктури ринку інтелектуальної власності, завершення формування НІС. Тому безальтернативною для України є переорієнтація на високотехнологічний шлях подальшого розвитку. При цьому держава має зробити ставку суто на якісний людський капітал, включити конкурентоздатну науку, винахідницький потенціал, передову освіту та високотехнологічний бізнес в основні драйвери своєї економіки.

Література:

